

7. Касьянова О. М. Моніторинг управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу / О. М. Касьянова // Постметодика. – 2002. – № 2–3 (40–41). – С. 75–79.
8. Кузьмина Н. В. Предмет акмеологии / Н. В. Кузьмина. – СПб. : Политехника, 2002.
9. Павлютенков Є. М. Професійне становлення директора школи / Є. М. Павлютенков, Ю. В. Погребняк // Управління школою. – 2005. – № 16–18. – С. 2–10.
10. Циба В. Т. Основи теорії кваліметрії : навч. посіб. / В. Т. Циба. – К. : ІЗМН, 1997. – 160 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Е. Гречаник. Акмеологическая оценка управления профессиональным развитием педагогов.

В статье раскрыта роль акмеологической оценки в управлении профессиональным развитием педагогов. Уточнено понятие «акмеологическая оценка», «факторно-критериальная модель». Разработана факторно-критериальная модель акмеологической оценки управленческой деятельности по профессиональному развитию педагогов на основе кваліметрического подхода.

Ключевые слова: профессиональное развитие, акмеологическая оценка, факторно-критериальная модель, диверсификация, факторы, критерии и показатели качества управленческой деятельности.

SUMMARY

O. Grechanik. Acmeological assessment of professional development of teachers.

In the paper the role of acmeological assessment in the management of professional development of teachers is opened. The notions of «acmeologic estimate», «factor-criterion model» are specified. A factor-criterion model of acmeological estimates of management at the professional development of teachers on the basis of qualimetric approach is developed.

Key words: professional development, acmeologic estimate, factor-criterion model, factors, criteria and indicators for quality of management.

УДК. 371.15

О.Д. Колодницька

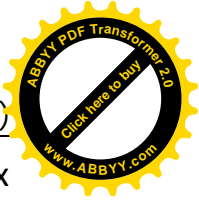
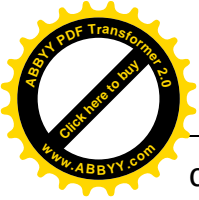
Тернопільський державний педагогічний університет

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті розглянуто проблему професійного становлення та розвитку педагогічного професіоналізму майбутнього фахівця; здійснено аналіз таких педагогічних категорій, як «професія», «професіонал», «професіоналізм», «педагогічна компетенція», «педагогічна майстерність», «педагогічний професіоналізм».

Ключові слова: професіонал, професіоналізм, педагогічна компетенція, педагогічна майстерність, педагогічний професіоналізм.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної науки, оновлення педагогічної та освітньої парадигм згідно із загальноєвропейськими вимогами, запровадження системи неперервної освіти вимагають від вищої педагогічної школи досконалої підготовки майбутніх фахівців,

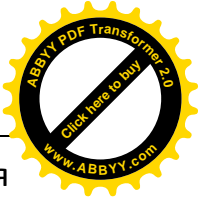
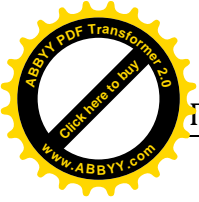

становлення їх як професіоналів, які легко орієнтуються в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, здатних до моделювання та проектування нових освітніх ситуацій, володіють різними технологіями навчання своєї дисципліни, готові до професійного саморозвитку та самовдосконалення, а не лише транслують традиційні знання, уміння і навички.

Забезпечення професійного зростання формується, спираючись на систему професійно-ціннісних орієнтацій особистості вчителя та гуманістичну спрямованість професії педагога. Майбутній фахівець повинен уміти розвивати й підтримувати власні мотиви самоактуалізації у сфері професійної діяльності, володіти знаннями про основні принципи, методи та засоби професійно-педагогічного самовдосконалення, уміти здійснювати професійне самовиховання та самоосвіту з метою професійного зростання у постійно змінних педагогічних умовах.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-методологічні дослідження в галузі професійної освіти визначають різноманітні шляхи розв'язання проблеми професійного становлення та розвитку педагогічного професіоналізму майбутнього фахівця, яка є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Слід зазначити, що в сучасній психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття «професіоналізм». Кожен із дослідників, що оперує цією категорією, виокремлює її домінуючий компонент чи співвідносить її з близькоспорідненим поняттям. Так, дослідники пов'язують професіоналізм із самоосвітою (К. Левітан, Л. Мнацканян), уважають, що воно близьке до поняття «професійний потенціал» (І. Підласий), бачать у ньому компонент соціальної зрілості педагога (В. Радул), розглядають професіоналізм як наявність знань і вмінь у вчителя (В. Синенко).

Разом з тим існують дві великі групи науковців: представники першої групи співвідносять «професіоналізм» з поняттям «компетентність» (Н. Бордовська, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Реан, О. Шиян та ін.), уважають його необхідним компонентом професіоналізму вчителя; друга група дослідників пов'язує поняття «професіоналізм» з поняттям «майстерність», ставлячи професіоналізм на вищу сходинку в ієрархії педагогічних категорій (О. Анісимов, І. Багаєва, А. Деркач, Є. Ісаєв, С. Косорецький, В. Носкова, В. Слободчиков та ін.).

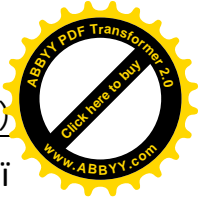
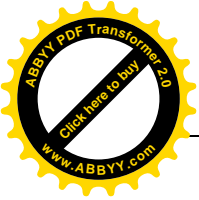
Вивчення довідкової літератури засвідчило, що поняття «професіонал» і «професіоналізм», незважаючи на своє досить широке вживання тривалий час, не отримали належного наукового обґрунтування, що вказує на багатогранність і складність цих феноменів.

Мета статті – конкретизувати такі категорії, як «професіонал» і «професіоналізм».

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку теорії акмеологічного знання центральною проблемою є особистісно-професійний розвиток людини, основоположними категоріями якого є «професіонал» і «професіоналізм». Вони дуже щільно пов'язані між собою, оскільки походять від слова «професія» – «виду трудової діяльності, занять, який вимагає певної підготовки і є джерелом існування» [3, 457].

Зазначимо, що у всіх психологічних і педагогічних словниках поняття «професіонал» і «професіоналізм» не розглядаються взагалі, через це в них відсутнє їх наукове обґрунтування. З урахуванням цього об'єктивного факту ми насамперед вимушені були звернутися до найбільш загальних уявлень про зазначені поняття. В енциклопедичних словниках поняття «професіонал» визначається як «людина, яка обрала певне заняття своєю професією» [4] «фахівець своєї справи» [3, 457]. У соціологічному енциклопедичному словнику професіоналізмом позначається ступінь опанування індивідом професійними навичок, а професіоналом – індивід, основне заняття якого є його професією; фахівець своєї справи, що має відповідну підготовку і кваліфікацію [12]. Як наслідок, у повсякденному розумінні поняття «професіонал» пов'язується із самим фактом належності людини до якоїсь професійної діяльності. Причому в такому визначенні мова взагалі не йде ні про рівень майстерності, ні про характеристики особистісно-професійних якостей, ні про норми регуляції діяльності майбутнього фахівця тощо.

За О. Бодалевим професіонал, – це «суб'єкт діяльності, який володіє такими характеристиками розуму, волі, почуттів, або такими психічними властивостями, які утворюють сталу структуру, дозволяють йому на високому рівні продуктивності виконувати ту діяльність, якою він зарекомендував себе як хороший фахівець». Учений зазначає, що «дійсний професіоналізм завжди пов'язаний із сильною мотиваційно-емоційною зарядженістю на здійснення саме цієї діяльності і на досягнення в ній унікального, неординарного результату» [2, 74].

Категорія професіоналізму лежить в основі психологічної концепції підготовки професіонала, тобто висококваліфікованого спеціаліста або ж спеціаліста високого класу.

Н. Кузьміна пов'язує професіоналізм з ефективністю педагогічної діяльності [6].

Є. Рогов виявив, що формування професіоналізму педагога в особистісному плані здійснюється відповідно до трьох напрямів:

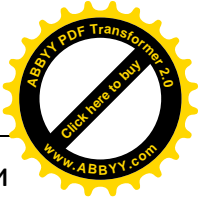
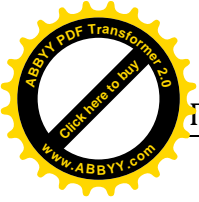
– зміною всієї системи діяльності, її функцій та ієрархічної побудови, оскільки під час вироблення відповідних трудових навичок відбувається рух особистості по сходинках професійної майстерності, розвивається специфічна система виконання діяльності – індивідуальний стиль діяльності;

– зміною особистості суб'єкта, що виявляється як у зовнішніх проявах (моториці, мовленні, емоційності, формах спілкування), так і у формуванні елементів професійної самосвідомості та професійного світогляду;

– зміною відповідних компонентів установки суб'єкта відносно об'єкта діяльності, що виявляється в когнітивній сфері – у рівні інформованості про нього, рівні усвідомлення його значущості; в емоційній сфері – інтересі до об'єкта, схильності до взаємодії з ним і задоволеності від цього, незважаючи на труднощі; у практичній сфері – в усвідомленні своїх реальних можливостей впливу на об'єкт [11].

Педагогічний професіоналізм має широкий спектр проявів – від дилетанства (як поверхових професійних знань, умінь і навичок), вищих щаблів педагогічної майстерності (коли установка суб'єкта педагогічної діяльності впливати на об'єкт замінюється його потребою у взаємодії з ним, що дозволяє говорити про становлення професійної педагогічної культури) і до жорстких професійних стереотипів (часом аж до професійної деформації особистості) [10].

М. Бобнева, А. Інкельс, С. Шварц та інші автори дійшли висновку про те, що професіоналізм особистості обов'язково містить систему особистісно-професійних стандартів, що орієнтують на високу якість виконання діяльності, а також систему особистісних норм регуляції поведінки й відносин, які роблять професіоналів певним чином винятковими особистостями [9].

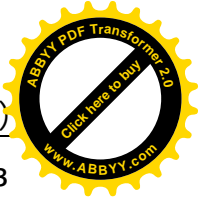
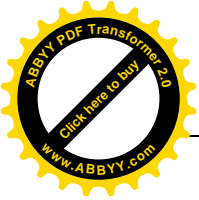

Оскільки категорія «професіоналізм» повинна відображати професійні досягнення не тільки крізь призму досконалої системи вмінь і навичок (діяльнісний аспект), але й з точки зору професійних якостей, здібностей, мотивації особистості (особистісний аспект), що повністю відповідає вимогам методологічного принципу єдності діяльності й особистості, тому з позицій акмеологічного підходу педагогічний професіоналізм як особлива система розгортає свою сутність крізь єдність двох взаємопов'язаних підсистем – професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості педагога.

Як відзначає Н. Кузьміна, під професіоналізмом діяльності педагогарозуміють кількісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високу професійну кваліфікацію й компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, у тому числі заснованих на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами й способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснити педагогічну діяльність з високою і стабільною продуктивністю. До структури професіоналізму педагогічної діяльності входять: професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення та саморозвитку, причому останній визначається як найголовніша риса педагога найвищого рівня професіоналізму [6]. На думку Н. Кузьміної, під професіоналізмом особистості педагога розуміють якісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високий рівень розвитку креативності, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіоналізму, адекватний рівень домагань, а також мотиваційну сферу й ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця [6].

Близьке за значенням до категорії «професіоналізм» є поняття «професійної компетенція», що відображає теоретичну і практичну готовність викладача до виконання педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм.

І. Зязюн зазначає, що складовими професіоналізму в будь-якій професії є компетентність й озброєність системою вмінь. Але в педагогічній діяльності, на його думку, для професіоналізму мало лише цих компонентів. Необхідні певні особистісні якості, тому що сам педагог є інструментом впливу на учня. І цей інструмент – його душа [8].

О. Дубасенюк також вважає педагогічну компетентність одним із показників професіоналізму, додаючи до неї професійно-педагогічну спрямованість і педагогічні здібності [5, 94].

Представники іншої точки зору (Є. Ісаєв, С. Косорецький, В. Слободчиков) під поняттям «професіонал» розуміють сукупність понять «особистість» і «майстер». І. Багаєва вважає, що професіоналізм є поняттям вищого рівня, ніж «майстерність», оскільки останнє засноване більше на практичних прикладних уміннях педагога [1].

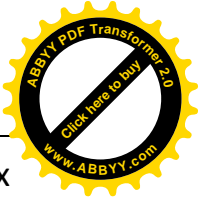
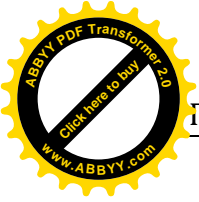
Майстерність в енциклопедичній літературі визначається як високе мистецтво у певній царині, а майстер – як спеціаліст, що досяг високого мистецтва у своїй справі [1].

У педагогічній енциклопедії поняття «педагогічна майстерність» трактується як високе мистецтво навчання та виховання, що постійно вдосконалюється [7].

На відміну від майстерності, справжній професіоналізм не може сформуватися в людини із занять тільки однією й тією самою діяльністю, якій вона присвятила себе. Високий професіоналізм неможливий без розвитку в людини спеціальних здібностей, знань і вмінь, перетворення загальнолюдських цінностей у її власні цінності.

Статті І. Багаєвої, Н. Кічук, Н. Кузьміної, С. Кульневича, К. Левітана, В. Орлова підтверджують, що професіоналізм педагогічної діяльності пов'язаний з продуктивним рівнем її виконання, що супроводжується народженням власного педагогічного стилю, розкриттям індивідуальності вчителя, творчим самовираженням. Найважливішу роль у цьому процесі відіграє здатність майбутнього педагога до професійного саморозвитку, що історично підтверджено працями А. Дистервега, В. Сухомлинського, К. Ушинського [1].

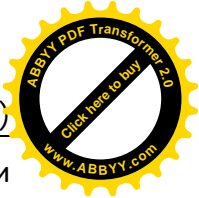
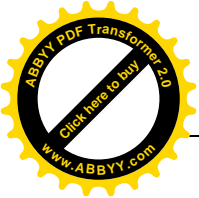
Висновки. Отже, всебічний розвиток майбутнього професіонала, що є головною метою особистісно зорієнтованої освіти, безпосередньо пов'язаний зі зростанням професіоналізму. Принципами професіоналізму є освіченість, комунікативна компетентність та здатність до професійного самовдосконалення. Необхідним є досвід професійної діяльності, а також такі особистісні якості, як креативність, рефлексивність, толерантність, багатий внутрішній світ, високий рівень культурного тезауруса та духовного потенціалу.

Поєднання названих якостей з високим рівнем засвоєння предметних знань, наявність професійно необхідних умінь і навичок є вимогою часу, що визнає пріоритет такого напрямку подальшого реформування вищої школи, як гуманізація професійної педагогічної освіти, метою якої є створення умов для становлення особистості, здатної до індивідуального самовираження у власному стилі педагогічної діяльності. Досягнення цієї мети можливе лише за умови яскраво проявленої потреби у саморозвитку, де особистість є суб'єктом не тільки навчання, особистої життєдіяльності, але й суб'єктом саморозвитку, який є особливим видом внутрішньої активності, спрямованим на усвідомлення людиною самої себе як суб'єкта діяльності й зумовлює продуктивний професійний розвиток і перетворення фахівця на професіонала. Здійснення саморозвитку є найважливішим завданням майбутнього педагога, адже виступає плідним підґрунтям для досягнення високого рівня професіоналізму. Останній є сьогодні визначальним фактором творчої самореалізації, професійної результативності та самоактуалізації. Здійснений аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок про те, що професіоналізм педагога залишається проблемним і потребує системних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багаева И.Д. Профессионализм педагогической деятельности и основы его формирования у будущего учителя: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01/И.Д.Багаева. – Усть-Каменогорск, 1991. – 338 с.
2. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения/А.А. Бодалев. – М.: Флинта-Наука, 1998. – 230 с.
3. Большой энциклопедический словарь: в 2т. / [гл.ред. А.М.Прозоров]. – М., 1992. – Т.2. – С.753.
4. Большая советская энциклопедия / [гл. ред. А.М.Прохоров]. – М.: Сов. энциклопедия, 1975.
5. Концептуальні положення теорії професійної виховної діяльності педагога / Дубасенюк О. А. // Педагогіка і психологія. – 1994 – № 4(5). – С. 90–97.
6. Кузьмина Н. В. Понятие «педагогическая система» и критерии системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 210с.
7. Педагогическая энциклопедия / [под ред. А. Г. Калашникова]. – М. – 1927–1930. – Т. 1. – 563 с.
8. Педагогічна майстерність : підр. / І. А. Зязюна, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; з ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
9. Принцип развития в психологии / [под ред. Л.И.Анцыферовой]. – М.: Наука, 1979. – 340 с.
10. Рогов Е.И. Личность учителя: теория и практика/ Е.И. Рогов. – Ростов-на-Дону, 1996. – 300 с.

11. Рогов Е.И. Психологические проблемы формирования индивидуальности личности профессионала / Е.И. Рогов//Системное исследование индивидуальности. – Пермь, 1991. – С.84–86.

12. Социологический энциклопедический словарь / [под ред. Г.В.Осипова]. – М., 1998. – 356 с.

РЕЗЮМЕ

О. Д. Колодницькая. Сущность педагогического профессионализма.

В статье рассмотрена проблема профессионального становления и развития педагогического профессионализма будущего специалиста; осуществляется анализ таких педагогических категорий, как «профессия», «профессионал», «профессионализм», «педагогическая компетенция», «педагогическое мастерство», «педагогический профессионализм».

Ключевые слова: профессионал, профессионализм, педагогическая компетенция, педагогическое мастерство, педагогический профессионализм.

SUMMARY

O. Kolodnytska. The pedagogical professional skills essence.

The article deals with the problem of professional formation and development of future teacher's professionalism; the analysis of such educational categories, as a «profession», «professional», «professionalism», «teacher's professional competence», «teacher's professional skills», «teacher's professionalism» is carried out.

Key words: professional, professionalism, teacher's professional competence, teacher's professional skills, teacher's professionalism.

УДК 37.041:371.125:374

Л.В.Пшенична

Управління освіти і науки
Сумської облдержадміністрації

СУЧАСНІ ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ

У статті висвітлено проблеми формування інформаційного суспільства в Україні; проаналізовано актуальні питання впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах; визначено шляхи вдосконалення освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: освіта, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, модернізація освіти, удосконалення навчально-виховного процесу.

Постановка проблеми. Глобальне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери діяльності, формування нових комунікацій і високоавтоматизованого інформаційного середовища стали не лише першим кроком до формування інформаційного суспільства, але й початком перетворення традиційної системи освіти.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті сприяє модернізації навчально-виховного процесу у школі, для якого